

АНТИДИСКРИМІНАЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА ОСВІТНІХ ПРОГРАМ І ПІДРУЧНИКІВ: ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ КІПР

Н. Ю. Воєвутко,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри грецької філології та перекладу,
доцент кафедри педагогіки й освіти
Маріупольського державного університету

e-mail: n.voyevutko@mdu.in.ua

У статті висвітлено досвід Республіки Кіпр з антидискримінаційної експертизи змісту освітніх програм, на основі яких створюються підручники. З'ясовано, що експертиза здійснюється в таких аспектах, як культура і стиль, за такими критеріями: дидактична та педагогічна доцільність, зміст, мова, структура, естетичність, ілюстративний матеріал. Виокремлено ознаки несексистського навчального матеріалу підручників. Наведено критерії виявлення несексистського та антисексистського навчального матеріалу шкільних підручників, що застосовують у кіпрському освітньому середовищі.

Ключові слова: антидискримінаційна освітня політика; критерії антидискримінаційної експертизи; експертиза підручників; Республіка Кіпр.

Постановка проблеми. Упровадження принципів рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є однією з важливих умов сталого соціально-економічного розвитку, позитивних змін у суспільстві, реалізації прав людини та самореалізації особистості, запорукою ефективного розв'язання наявних проблем, а також європейської інтеграції України та виконання міжнародних зобов'язань згідно з основними міжнародними договорами у сфері захисту прав людини, у тому числі Цілей Сталого Розвитку до 2030 року, затверджених Генеральною Асамблеєю ООН [4].

Змінами (2018 р.) до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.) передбачено, що відтепер навчальні заклади забезпечують: підготовку та видання підручників, навчальних посібників, вільних від стереотипних уявлень про роль жінки й чоловіка та спрямованих на формування ненасильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, поваги до людської гідності та статевої недоторканості; виховання культури

гендерної рівності, ненасильницької поведінки, взаємоповаги та рівного розподілу професійних і сімейних обов'язків між жінками та чоловіками. Центральний орган виконавчої влади з питань освіти й науки забезпечує проведення експертизи навчальних програм, підручників та навчальних посібників для навчальних закладів щодо відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за гендерною ознакою [5].

У таких умовах актуальності набуває вивчення позитивного досвіду антидискримінаційної експертизи освітніх програм і підручників європейських країн, однією з яких є Республіка Кіпр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання антидискримінаційної політики в освіті на вітчизняних теренах досліджували: О. Плахотнік, С. Губіна (гендерні установки та гендерна компетентність вчителів), О. Марущенко (гендерні стереотипи вчительства сучасної української школи), Т. Мотуз (гендерна толерантність як педагогічний феномен), К. Карпенко, М. Сіверчук (гендерна не/рівність у системі вищої освіти та науковому товаристві), Л. Магдюк, О. Ніколаєнко (гендерна освіта у вищих технічних навчальних закладах), А. Толстокоорова (вплив жіночого руху на філософію вищої освіти: західний досвід та українські перспективи), С. Вихор (гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку), А. Павленко, Н. Світайло, О. Рассказова, Ю. Чернецька, О. Оніпченко (гендерний аудит діяльності ВНЗ), Т. Дрожжина (гендерна експертиза уроку в ЗНЗ), В. Носова (гендерна експертиза підручників з інформатики), Т. Дрожжина, Т. Коробкіна, О. Малахова, О. Марущенко, Я. Салахова, В. Селіваненко (теоретико-методологічні засади гендерної й антидискримінаційної експертизи підручників) тощо.

У процесі аналізу публікацій було з'ясовано, що під **гендерною експертизою** розуміють: 1) аналіз змісту та форми чогось (текстів, рисунків, законів, дій тощо) для підтвердження його гендерної чутливості та/або з метою виявлення й позбавлення виявів гендерних стереотипів, сексизму, гендерної асиметрії та нерівності [1, с. 133–134]; 2) різновид соціального аналізу, базованого на гендерній методології, що полягає у визначенні відмінностей у політичному, соціально-економічному та культурному статусах гендерних груп та владно-підлеглих стосунків між ними, втілених у суспільстві через гендерні відносини [3, с. 32]. Автори розділу «Теоретико-методологічні засади гендерної експертизи підручників» посібника [2] зазначають, що учнівство, поруч із суто предметним змістом підручника, фонові сприймає й «соціальний контекст», що транслюється «приховано»: як саме діють зображені жінки й чоловіки, якими рисами їх наділено, що роблять, до чого прагнуть, які їх ролі та статуси тощо. Ураховуючи, що кожен підручник містить в собі сотні таких «гендерних портретів» і вони до того ж є доволі типовими, спадкоємними від одного року навчання до іншого, шкільні підручники можна вважати потужним інструментом гендерної стереотипізації, яка спричиняє відтворення гендерної нерівності в суспільстві [2, с. 49]. Дослідники наголошують, що гендерна експертиза

підручників має на меті віднайти у текстових та позатекстових (ілюстрації, методичний апарат, апарат орієнтування) матеріалах підручника вияви дискримінації за ознакою статі (гендерні стереотипи, андроцентризм, сексизм тощо) та надати рекомендації щодо їх усунення [2, с. 48–49].

Визначаючи теоретико-методологічні засади **антидискримінаційної експертизи** підручників, О. Малахова, О. Марущенко, Т. Дрожжина, Я. Салахова, В. Селіваненко пропонують звертати увагу на такі найпоширеніші дискримінаційні практики: кількісна диспропорція представленості осіб обох статей (також доречно для характеристик віку, кольору шкіри, етнічності, релігії, інвалідності тощо); представлення осіб різних статей, віку, етнічності, релігії та інших лише у стереотипних соціальних ролях; сегрегація і поляризація за ознакою статі; зображення людини загалом і загальнолюдських цінностей виключно через образ чоловіка, етнічного українця, православного, людини без будь-яких фізичних обмежень; використання гендерночутливої мови [3, с. 34–39]. Дослідники визначають антидискримінаційну експертизу як аналіз будь-якого контенту, за результатами якого надається висновок щодо його відповідності принципу недискримінації [3, с. 31].

Аналізуючи навчальний матеріал підручників кіпрського освітнього простору за принципом недискримінації, дослідниці Д. Коккіду і М. Гасука виокремлюють несексистський (**μη-σεξιστικό εκπαιδευτικό υλικό**) навчальний матеріал й антисексистський (**αντι-σεξιστικό εκπαιδευτικό υλικό**) навчальний матеріал [6, с. 22]. Вони диференціюють поняття, наголошуючи, що несексистським є такий навчальний матеріал, в якому відсутні традиційні стереотипні гендерні сегрегації та змінюється роль чоловіків і жінок. Несексистський підхід (**μη-σεξιστική προσέγγιση**) відображає рівнозначні гендерні моделі, зберігаючи традиційні та нетрадиційні ролі чоловіків і жінок, тобто нейтралітет щодо гендерних стереотипів. Антисексистським є навчальний матеріал, в якому не тільки відсутні елементи сексизму та гендерної дискримінації, але й передбачені альтернативні міркування; представлено ролі чоловіків і жінок, що реалістично відображають дійсність; аналізуються переваги альтернативних міркувань та труднощі їх реалізації, включаючи інституційні бар'єри та дискримінацію. Антисексистський навчальний матеріал закликає учениць і учнів критикувати та вживати заходів щодо ліквідації сексизму та гендерної асиметрії [6, с. 22].

Отже, **метою статті** є вивчення досвіду Республіки Кіпр щодо формування критеріїв антидискримінаційної експертизи освітніх програм і шкільних підручників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи той факт, що підручники створюють на основі освітніх програм, та за результатами проведених досліджень, Координаційна рада з питань міжкультурної освіти та міжгендерних відносин Міністерства освіти й культури Республіки Кіпр виокремила шість критеріїв: дидактична та педагогічна доцільність (1), зміст (2), мова (3), структура — організація (4), естетичність (5), ілюстративний матеріал (6), спираючись на які,

пропонує здійснювати аналіз змісту освітніх програм з питань гендерної рівності та зменшення нерівності у двох аспектах: культура та стать. Висвітливо **критерії антидискримінаційної експертизи освітніх програм** у кіпрському освітньому середовищі **в аспекті культури.**

Дидактична та педагогічна доцільність. Задля виявлення відповідності освітніх програм за цим критерієм пропонується надати відповіді на такі запитання:

- Чи враховано категорії «народ», «релігія» при укладанні цього матеріалу?
- Чи акцентовано на культурній ідентичності?
- Чи сприяє цей матеріал позитивному ставленню педагога до культурної диверсифікації в процесі навчальної практики?
- Чи передбачено подолання негативних наслідків «самостійного передбачення» питань культурної ідентичності у сфері вибору майбутньої професії, особливо професії вчителя?
- Чи заохочено учнів й учениць до подолання стереотипів та упереджень, пов'язаних із національним походженням та релігією, у процесі визначення власних стратегій ставлення й поведінки щодо рівності?
- Чи можуть бути залучені всі учні й учениці до процесів навчання, незалежно від їх релігійних переконань та етнічного походження?

Зміст:

- Яким чином у цьому матеріалі враховано різні культури, що існують на Кіпрі?
- Наскільки цей матеріал зменшує етноцентризм та упередження?
- Що ще впливає на співіснування дітей різного культурного походження та забезпечує розуміння та спілкування між ними?
- Наскільки цей матеріал покликаний усунути стереотипне сприйняття інших народів, вороже ставлення до сусідів і виховати стійку толерантність?
- Наскільки цим матеріалом враховано керівні принципи ЮНЕСКО щодо ставлення до інших народів, головним чином, через «вдумливі» уроки мови, історії, суспільствознавства, географії, літератури та релігієзнавства з метою зменшення етноцентризму, забобонів та стереотипів у бік миру та міжнародного взаєморозуміння?
- Наскільки цей матеріал наполягає на існуванні національних стереотипів, забобонів та образів ворога?
- Наскільки цей матеріал зосереджений на надмірній проекції військовослужбовців та воєнних конфліктів?
- Наскільки цей матеріал доступний до розуміння та відповідає повсякденному життю та проявам різних культурних груп, які мешкають на Кіпрі?
- Наскільки цей матеріал висвітлює концепцію змін та еволюції, а також позитивний вплив членів інших культурних груп на суспільне життя в Республіці Кіпр?
- Яким чином у кожному конкретному матеріалі представлено та ієрархічно розташовано різні культури, де вершиною є давньогрецька цивілізація (ширше — європейська)?

- Наскільки цим матеріалом враховано й використано «Педагогіку єднання» (замість поточної «Педагогіки конфліктів») як частину багатокультурного та плюралістичного суспільства?

Мова:

- Чи збалансовано представлено в текстах усі народності та релігії?
- Обидва граматичні роди?
- Чи обидва роди розпізнаються під час використання мови?
- Які прикметники та дієслова використовуються для ідентифікації кожної народності на Кіпрі?

Структура — Організація:

- Чи належним чином з погляду на національність організовано та структуровано навчальний матеріал теми з метою досягнення навчальних цілей?
- Чи укладені під призмою міжкультурного виміру такі позиції: композиційні вправи / питання, види діяльності, питання до обговорення, підсумовування / переказ, глосарій, термінологічний словник, довідник відповідей з питань міжкультурної освіти?

Естетичність:

- Чи є публікація матеріалу цікавою для всіх учнів та учениць, незалежно від їхнього культурного походження?
- Чи збалансовано представлено різні культурні групи, що мешкають на Кіпрі, враховуючи принципи друкованого матеріалу, такі як частотність, баланс, аналогія, різноманітність, акценти, гармонія тощо?
- Чи збалансовано представлено присутність різних культурних груп, які мешкають на Кіпрі під час подання символів, піктограм, таблиць та схем?

Ілюстративний матеріал: Чи збалансовано представлено присутність різних культурних груп, які мешкають на Кіпрі, під час подання ілюстрацій, зображень, світлин? [7, с. 109–111].

Висвітлимо **критерії антидискримінаційної експертизи освітніх програм** у кіпрському освітньому середовищі **в ґендерному аспекті**.

Задля виявлення відповідності освітніх програм за критерієм «Дидактична та педагогічна доцільність» пропонується надати відповіді на такі запитання:

- Чи враховано ґендерний аспект у процесі укладання цього матеріалу?
- Чи визначено ґендерні цілі?
- Чи враховано формування та вдосконалення позитивного ставлення вчителя до ґендерного процесу в його освітній діяльності?
- Чи передбачено подолання негативних наслідків «самостійного передбачення» ґендерних питань у сфері вибору майбутньої професії, особливо професії вчителя?
- Чи заохочено учнів та учениць до процесів подолання ґендерних стереотипів та упереджень під час визначення власних стратегій ставлення й поведінки щодо сприйняття рівності?

Зміст:

- Чи представлено жінок у цьому матеріалі?
- Чи доречним та справедливим є використання гендерних прикладів?
- Як розподіляються за критерієм статі категорії сили, керівництва, активних дій, підпорядкування та пасивності?
 - Яким є розподіл «посилань на авторитет» за статтю?
 - Як розподілено згадані соціальні ролі?
 - Якої статі автор конкретного навчального матеріалу?
 - Чи використовуються тексти, написані жінками?
 - Чи відповідає пропонований текст жіночій реальності та рутині, або підтримує анахронічні / традиційні моделі життя жінок?
 - Чи наявна критика патріархальних та сексистських уявлень?
 - Чи пов'язано тему демократії та економічного розвитку з ліквідацією соціальної нерівності за ознакою статі?
 - Чи є приклади використання та зміцнення традиційних андроцентричних галузей знань та зневажливої оцінки тих царин, які традиційно вважаються жіночими?
 - Чи базуються теорія та приклади на спільних інтересах хлопчиків та дівчат?
 - Чи розкриваються чоловіча та жіноча особистості через текст шляхом пропаганди цінностей рівності в суспільстві?
 - Чи замінено наявні у суспільстві сексистські концепції іншими не сексистськими?
 - Представники якої статі, як правило, порушують тему розмови, ставлять питання, піддаються перериванням мовлення?
 - Чи здійснюються посилання на гендерні відмінності як біологічне явище?
 - Чи однаково описуються місце праці та професійна поведінка чоловіків і жінок?
 - Чи збалансовано гендерне представництво в андроцентричних професійних царинах?
 - Чи представлено чоловіків в професіях по догляду за собою?
 - Чи представлено вплив жінок на ухвалення політичних та економічних рішень?
 - Чи враховано гендерний аспект під час посилань на сім'ю та на розподіл соціальних ролей в межах наявних рольових моделей та життєвих стилів?

Мова:

- Чи збалансовано представлено в текстах обидва граматичні роди?
- Чи обидва роди розпізнаються під час використання мови?
- Які прикметники використовуються для ідентифікації кожної статі?
- Які дієслова пов'язують з кожною статтю?

Структура — Організація:

- Чи належним чином з погляду статі організовано та структуровано навчальний матеріал у темах з метою досягнення навчальних цілей?

- Чи передбачено наприкінці розділу під егідою ґендеру такі позиції: композиційні вправи / питання, види діяльності, питання до обговорення, підсумовування / переказ, глосарій, термінологічний словник, довідник відповідей з питань, що представляють особливий інтерес для вчителя?

- Чи використовується грецька та міжнародна бібліографія?

Естетичність:

- Чи є публікація матеріалу цікавою для обох статей?
- Чи враховано ґендерний баланс щодо застосування принципів друкованого матеріалу, таких як частотність, баланс, пропорція, різноманітність, акцент, гармонія тощо?
- Чи прийнято до уваги ґендерний баланс щодо подання символів, піктограм, таблиць та схем?

Ілюстративний матеріал: Чи враховано збалансовану ґендерну присутність щодо подання зображень? [7, с. 112–114].

Виявлення сексизму в навчальному матеріалі, що застосовують у кіпрському освітньому середовищі з метою **антидискримінаційної експертизи підручників**, здійснюється за такими критеріями:

1. Ступінь наявності / відсутності певної соціальної групи: достатня / недостатня, загальна / часткова.

2. Використання ґендерних стереотипів (ролей, професій, поведінки, діяльності) для опису кожної соціальної групи: наявне / відсутнє.

3. Повнота (з акцентами на нерівність та вибірковість) трактування інформації, оскільки в деяких випадках представлено лише одну варіацію проблеми, ситуації, соціального явища або соціальної групи. Такі надто спрощені версії спотворюють складність проблеми.

4. Нереалістична версія картини світу із значними «пропусками» в матеріалі підручника проблем, які, можливо, не вважаються доцільними для дітей або потенційно відволікають їх і, таким чином, замовчуються. Це питання, пов'язані з упередженнями, расизмом, сексизмом, бідністю, сексуальністю, експлуатацією, зловживанням наркотичними речовинами тощо. Такий підхід зменшує розуміння цих проблем дітьми та обмежує можливе соціальне втручання.

5. Фрагментація й виділення деяких питань, які вважають доцільним розташовувати у «спеціальній» главі в книзі чи в «окремому» абзаці, а не інтегрувати у всі теми підручника. Хоча це менш шкідливо, ніж, наприклад, повна відсутність будь-якого посилання на соціальну групу жінок у Візантії, або наявність лише однієї частини цієї теми. Така ізоляція показує, що жіноча група не є однією з домінуючих і що її члени відіграють підлеглу й периферичну роль.

6. Мовний сексизм, або невикористання ґендерночутливої мови, яку позбавлено дискримінаційних форм і смислів.

7. «Ілюзія гендерної рівності». Хоча це відносно нове явище, в останні роки воно більш систематично розглядається в освітніх колах великої кількості країн. Однак, найчастіше транслюється номінально або заявляється як подання несексистського навчального матеріалу, в той час як в дійсності детальний аналіз доводить зворотнє. Наприклад, незважаючи на те, що обкладинка підручника та його ілюстрації у розділі про точні науки мають кричущо несексистський вигляд, його тексти містять малу кількість посилань на науковий внесок жінок у розвиток цих наук [6, с. 24–25].

Ознаками **несексистського навчального матеріалу** під час антидискримінаційної експертизи підручників є:

- Врахування досліджень, що стосуються гендерних питань в цілому та освіти зокрема. Реалістичне відображення чоловіків і жінок та уникнення зображення стереотипних рис кожної статі, а також їх ролей, які не є широко поширеними в суспільстві або не є домінуючими. Будь-яка презентація досягнень науки, мистецтва та культури із обов'язковою присутністю жінок або обґрунтуванням їх можливої відсутності.

- Симетрична представленість обох статей в різних видах діяльності, досягненнях, сферах навчання, а також під час ухвалення рішень. Компенсація дій, що відповідають стереотипним виявам гендерної ролі, нестереотипними діями тих самих осіб. Відображення різних фізичних, психічних, творчих видів діяльності, вирішення проблем, успіхів та невдач у соціальній сфері, представлення діапазону емоцій за обома статтями за симетричним розподілом.

- Очевидність та зрозумілість того, що всі члени сім'ї, батьки та діти обох статей беруть участь у повсякденній діяльності та реалістично представляють структуру, динаміку та функціонування всіх видів сімей.

- Ілюстрація широкого спектру професій, ролей, почуттів та поведінки, що відображає збалансовану присутність чоловіків / хлопчиків і жінок / дівчат, а також усіх видів діяльності чоловіків та жінок, незалежно від стереотипізації їх ролей у суспільстві. Вибір професії та прагнення хлопчиків і дівчат повинні бути рівнозначно представлені та не відтворювати поділу праці за статтю.

- Невикористання сексистської (негендерночутливої) мови на всіх рівнях (граматика, синтаксис, семантика), а також просування альтернативних типів на відповідних мовних рівнях. Рівнопропорційне посилання в тексті на представників обох статей [6, с. 25–28]

Отже, ознаками, за якими здійснюють антидискримінаційну експертизу підручників, є: не-/реалістичність відображення та не-/симетричність представлення чоловіків і жінок, не-/уникнення стереотипізації, не-/відтворення статевого поділу праці, не-/використання гендерночутливої мови.

Висновки дослідження. У Республіці Кіпр антидискримінаційна експертиза змісту освітніх програм, на основі яких укладаються підручники, здійснюється в таких аспектах, як культура і стать, за такими критеріями: дидактична та педагогічна доцільність, зміст, мова, структура, естетичність, ілюстративний матеріал. Антидискримінаційна експертиза підручників з виявлення несексистського та антисексистського навчального матеріалу відбувається за такими критеріями, як: ступінь наявності / відсутності певної соціальної групи, використання ґендерних стереотипів, повнота трактування інформації, реалістичність картини світу, фрагментація певних питань із виділенням у «спеціальні» глави та / або «окремі» абзаци, мовний сексизм та «ілюзія ґендерної рівності». Вважаємо, що досвід Республіки Кіпр щодо запобігання ґендерної асиметрії є позитивним і може бути прийнятий до уваги у вітчизняній освітній практиці. Перспективи подальших розвідок вбачаємо в дослідженні явища «феміністична педагогіка» у кіпрському освітньому просторі.

Використані джерела

1. В поисках гендерного воспитания: метод. пособие / О. Андрусик, Н. Водолажская, А. Ефимцева и др.; под ред. О. Андрусик и О. Марущенко. — 2-е изд. — Харьков, 2016. — 144 с.
2. Експертиза шкільних підручників: інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проектів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів [посібник] / за заг. ред. О. М. Топузова, Н. Б. Вяткіної. — К.: Педагогічна думка, 2016. — 128 с.
3. Експертиза шкільних підручників: інструктивно-методичні матеріали для експертизи проектів підручників для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів: за заг. ред. О. М. Топузова. — К.: Педагогічна думка, 2016. — 128 с.
4. Концепція Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року / Розпорядження Кабінету міністрів України від 5 квітня 2017 р. № 229-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-%D1%80>
5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. (із змінами від 07.01.2018 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
6. Κογκίδου Δ., Γκασούκα Μ. Αξιολόγηση των προτεινόμενων Αναλυτικών Προγραμμάτων των Επιτροπών στα διάφορα γνωστικά αντικείμενα με κριτήρια το φύλο και τον πολιτισμό. — Τεύχος 1. — Λευκωσία: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, 2010. — 35 σ.
7. Κογκίδου Δ., Γκασούκα Μ. Αξιολόγηση των προτεινόμενων Αναλυτικών Προγραμμάτων των Επιτροπών στα διάφορα γνωστικά αντικείμενα με κριτήρια το φύλο και τον πολιτισμό. — Τεύχος 2. — Λευκωσία: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, 2010. — 115 σ.

References

1. V poiskakh gendernogo vospitaniya: metod. posobiye / O. Andrusik, N. Vodolazhskaya, A. Yefimtseva i dr.; pod red. O. Andrusik i O. Marushchenko. — 2-ye izd. — Khar'kov, 2016. — 144 s.
2. Ekspertyza shkil'nykh pidruchnykiv: instruktyvno-metodychni materialy dlya ekspertyzy elektronnykh vsiy proektiv pidruchnykiv dlya uchniv 8 klasu zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv [posibnyk] / za zah. red. O. M. Topuzova, N. B. Vyatkinoyi. — K.: Pedahohichna dumka, 2016. — 128 s.
3. Ekspertyza shkil'nykh pidruchnykiv: instruktyvno-metodychni materialy dlya ekspertyzy proektiv pidruchnykiv dlya 9 klasu zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv: za zah. red. O. M. Topuzova. — K.: Pedahohichna dumka, 2016. — 128 s.
4. Kontseptsiya Derzhavnoyi sotsial'noyi prohramy zabezpechennya rivnykh prav ta mozhlyvostey zhinok i cholovikiv na period do 2021 roku / Rozporyadzhennya Kabinetu ministriv Ukrainy vid 5 kvitnya 2017 r. № 229-r [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-%D1%80>
5. Pro zabezpechennya rivnykh prav ta mozhlyvostey zhinok i cholovikiv: Zakon Ukrainy vid 08.09.2005 r. (iz zminamy vid 07.01.2018 r.) [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
6. Konkíidou D., Nkasoúka M. Axiológi si ton proteinómenon Analytikón Programmáton ton Epitropón sta diáfora gnostiká antikeímena me kritíria to fýlo kai ton politismó. — Téfhchos 1. — Lefkosía: Paidagogikó Instituto Kýprou. Ypiresía Anáptyxis Programmáton, 2010. — 35 s.
7. Konkíidou D., Nkasoúka M. Axiológi si ton proteinómenon Analytikón Programmáton ton Epitropón sta diáfora gnostiká antikeímena me kritíria to fýlo kai ton politismó. — Téfhchos 2. — Lefkosía: Paidagogikó Instituto Kýprou. Ypiresía Anáptyxis Programmáton, 2010. — 115 s.

Воевутко Н. Ю.

АНТИДИСКРИМИНАЦИОННАЯ ЭКСПЕРТИЗА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ И УЧЕБНИКОВ: ОПЫТ РЕСПУБЛИКИ КИПР

В статье отражен опыт Республики Кипр антидискриминационной экспертизы содержания образовательных программ, на основе которых создаются учебники. Выясняется, что экспертиза осуществляется в таких аспектах, как культура и пол, по следующим критериям: дидактическая и педагогическая целесообразность, содержание, язык, структура, эстетичность, иллюстративный материал. Выделены признаки несексистского материала учебников. Приведены критерии выявления несексистского и антисексистского материала учебников, применяемых в кипрской образовательной среде.

Ключевые слова: Антидискриминационная образовательная политика; критерии антидискриминационной экспертизы; экспертиза учебников; Республика Кипр.

Voievutko N.

ANTI-DISCRIMINATION EXPERTISE OF EDUCATIONAL PROGRAMS AND TEXTBOOKS: EXPERIENCE OF THE REPUBLIC OF CYPRUS

The implementation of the principles of equal rights and opportunities for women and men is one of the important conditions for constant socio-economic development, realization of human rights and self-realization of an individual, as well as European integration of Ukraine. The legislation of Ukraine provides that the Central Executive Authority for Education and Science shall ensure the examination of educational programs, textbooks and manuals to be free of stereotypical ideas about the role of women and men, aimed at the formation of non-violent behavior patterns, sympathetic attitude towards the victims, respect for human dignity and sexual integrity; cultivation of a culture of gender equality, mutual respect and equal distribution of professional and family responsibilities between women and men. In such conditions, an analysis of the experience of European countries on this issue becomes relevant. The purpose of this article is to study the experience of the Republic of Cyprus in developing criteria for anti-discrimination expertise of educational programs and school textbooks. It is revealed that in the Republic of Cyprus an anti-discrimination examination of the content of educational programs is carried out in such aspects as culture and gender, according to the following criteria: didactic and pedagogical expediency, content, language, structure, aesthetics, illustrative material. The hallmarks of the anti-discrimination examination of textbooks are: non-/ realistic reflection and non-/ symmetry of the representation of men and women, non / avoidance of stereotyping, non /presentation of the partitive division of labor, non/ use of a gender sensitive language. An anti-discrimination examination of textbooks on the identification of non-sexist and anti-sexist educational material is carried out according to such criteria as: the degree of presence / absence of a particular social group, the use of gender stereotypes, the completeness of information interpretation, the realism of the world picture, the fragmentation of certain issues with the allocation in the “special” chapter and / or separate” paragraphs, linguistic sexism and “illusion of gender equality”. We believe that the experience of the Republic of Cyprus in preventing gender asymmetries is positive and can be taken into account in domestic educational practice.

Keywords: anti-discrimination educational policy; criteria of antidiscrimination examination; textbook examination; Republic of Cyprus.

П РОБЛЕМИ
С УЧАСНОГО
П ІДРУЧНИКА

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 20

**П
С
П**

ПРОБЛЕМИ УЧАСНОГО ІДРУЧНИКА

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

Випуск 20

Київ

Педагогічна думка

2018

**Засновник – Інститут педагогіки
Національної академії педагогічних наук України**

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 20775-10575 ПР від 13.06.2014р.*

**Збірник є науковим фаховим виданням у галузі педагогічних наук
Наказ МОН України №41 від 17.01.2014р.
(зі змінами від 29.09.14р., наказ №1081)**

*Затверджено до друку вченою радою Інституту педагогіки
Національної академії педагогічних наук України
(протокол № 6 від 2 квітня 2018 року)*

Редакційна колегія:

Топузов О. М., член-кореспондент НАПН України, доктор пед. наук, професор (головний редактор); **Головко М. В.**, канд. пед. н., с. н. с., доцент (заступник головного редактора); **Засєкіна Т. М.**, канд. пед. н., с. н. с. (заступник головного редактора); **Акірі І. К.**, доктор фіз.-мат. Наук, конференціар (республіка Молдова); **Бібік Н. М.**, дійсний член НАПН України, доктор пед. наук, професор; **Бурда М. І.**, дійсний член НАПН України, доктор пед. наук, професор; **Васьківська Г. О.**, доктор пед. наук, с. н. с.; **Величко Л. П.**, доктор пед. наук, професор; **Голуб Н. Б.**, доктор пед. наук, професор; **Гораш К. В.**, канд. пед. наук, с. н. с. (відповідальний редактор); **Дічек Н. П.**, доктор пед. наук, професор (науковий редактор); **Доброскок І. І.**, доктор пед. наук, професор; **Жук Ю. О.**, канд. пед. наук, с. н. с., доцент; **Ільчук І. Ю.**, перекладач; **Імашев Г. І.**, доктор пед. наук, професор (Республіка Казахстан); **Калініна Л. М.**, доктор пед. наук, професор; **Кизенко В. І.**, канд. пед. наук, с. н. с.; **Курач Л. І.**, канд. пед. наук, с. н. с.; **Ладоня К. Ю.**, відповідальний секретар; **Лапінський В. В.**, канд. фіз.-мат. наук, доцент; **Лоза Л. М.**, відповідальний за технологічну підготовку випуску; **Локшина О. І.**, доктор пед. наук, професор; **Мальований Ю. І.**, член-кореспондент НАПН України, доктор пед. наук, професор; **Пометун О. І.**, член-кореспондент НАПН України, доктор пед. наук, професор; **Пузіков Д. О.**, канд. пед. наук, доцент; **Редько В. Г.**, доктор пед. наук, доцент; **Савченко О. Я.**, дійсний член НАПН України, доктор пед. наук, професор; **Смолінчук Л. С.**, канд. пед. наук, с. н. с.; **Цимбалару А. Д.**, доктор пед. наук, с. н. с.; **Ярош Д. Б.**, літературний редактор.

Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. — П 78 О.М.Топузов]. — К.: Педагогічна думка, 2018. — Вип. 20. — 560 с.

ISBN 978-966-544-404-5

У збірнику представлено доробок науковців Інституту педагогіки НАПН України, теоретично і практично значущі результати багаторічних експериментальних досліджень аспірантів, докторантів, здобувачів та учителів-методистів. У статтях збірника висвітлено актуальні питання теорії підручникотворення; особливості створення сучасної навчальної та науково-методичної літератури.

Збірник призначено науковцям, авторам підручників і всім зацікавленим у створенні якісної навчальної книги.

ЗМІСТ

Акири И.

Роль и значение понятийных карт в учебнике 10

Борщевская Е. В.

Модель учебно-методического комплекса нового поколения по учебному предмету «Биология» 17

Булгаков В. П., Баштова М. О.

Особливості інформаційно-комунікаційного забезпечення у процесі вивчення географії в загальноосвітній школі (методичні аспекти) 25

Валочка Г. М., Зелянко В. У.

Система навчання беларускай арфаграфіі ва ўзаемасувязі з развіццём культуры маўлення вучняў у вучэбным дапаможніку па беларускай мове (5 клас) 36

Воєвутко Н. Ю.

Антидискримінаційна експертиза освітніх програм і підручників: досвід Республіки Кіпр 44

Гамолко С. Н.

Реализация компетентного подхода при создании электронного учебника «Допризывная подготовка» для учреждений общего среднего образования 55

Головко М. В.

Підручник як основа методичної системи компетентнісно орієнтованого навчання фізики в гімназії 62